

Research Paper

Systematic Review of the Underlying Factors of Consensual Divorce of Couples in the last Decade in Iran (2009-2020)

Loghman Ebrahimi^{1*}, Maryam Mohammadloo²

1. Associate Professor, Department of Psychology, University of Zanjan, Zanjan, Iran

2. PhD in Psychology, Islamic Azad University, Semnan Branch, Semnan, Iran

Received: 2020/05/02

Revised: 2021/04/06

Accepted: 2021/05/03

Use your device to scan and read the article online

DOI:

10.30495/jzv.2021.24814.3224

Keywords:

Divorce, Consensual Divorce, Systematic Review

Abstract

The present study aimed to identify the underlying factors of consensual divorce through a systematic review. Document analysis method was used to collect data. The study population included all published quantitative and qualitative researches (2009-2020) and a total of 192 quantitative and qualitative researches were examined and from this number, 56 researches were selected as the sample size. The obtained information was made by the researcher checklist tool and the summary was presented in the form of tables. Findings showed: Three categories of factors play a role as the basis of consensual divorce as individual, interpersonal and extra-individual, so that in the individual dimensions, the factors of personality and psychological characteristics (mental illness, eye and eye, beating, lying, respectively) Suspicion and pessimism, betrayal, moral and behavioral violence, impatience and forgiveness, positive image of the consequences of divorce, source of control and resilience, couple idealism), addiction, sexual relations, religious beliefs, education; In the interpersonal dimension, respectively, the factor of weakness in communication skills, family factors, interference of others, premarital relationships, and in the interpersonal dimension, respectively, factors related to culture (hasty acquaintance and cognition, lack of appropriate premarital education, respectively). Cultural and class differences, forced marriage, polygamy, economic factors (unemployment, low income, unsustainable employment, earning money the wrong way, lack of housing and debt), satellite and virtual networks, social factors (social status, lack of social skills, Negative attitudes toward women's housekeeping (emotional relationships with the opposite sex) and lifestyle (industrialization and urbanization)

Citation: Ebrahimi L, Mohammadloo M. Systematic Review of the Underlying Factors of Consensual Divorce of Couples in the last Decade in Iran (2009-2020). Quarterly Journal of Women and Society. 2021; 12 (46): 16- 29.

*Corresponding author: Loghman Ebrahimi

Address: Department of Psychology, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

Tell: +24-33054478

Email: L.Ebrahimi@znu.ac.ir

Extended abstract

Introduction

Divorce means the collapse of the most important institution of socialization in human society. This phenomenon is one of the realities that the institution of the family experiences extensively in today's world. Of course, this does not mean that the family did not face this phenomenon in the past. Divorce used to be the last resort, but now divorce is like Marriage is considered normal and is accepted and institutionalized in most societies. Of course, in Iranian society, due to the importance of the family institution, any kind of harm to this institution is unfortunate and the increase in divorce rates is also a social phenomenon. According to the statistics of the Civil Registration Organization, a higher percentage of divorce statistics is consensual divorces. For this purpose, the present study was conducted to identify the underlying factors of consensual divorce through a systematic review.

Method

The present study is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of implementation method with a systematic review technique with a combined approach. The method of data collection is documentary analysis. In this study, the systematic review method has been used as a research method, which is in fact a structured search that is performed according to pre-determined rules and regulations. The statistical population of this systematic study includes all studies that have dealt with the factors affecting consensual divorce in Iran during the last decade, ie between 2009 and 2017. In order to find research related to the research topic, in the first stage, the resources of Iran Research Institute of Information Science and Technology, Jihad Daneshgahi Scientific Database and the database of Iranian publications were used. After selecting the appropriate research using Internet download (databases such as SID, Magiran, Irandoc, Civilica, Ricest, Noormags, Google Scholar and Ensani.ir) the required information was recorded, in the second stage, based on the initial search results of

192 documents (Including articles and dissertations) were obtained and in the third stage, 56 studies, after reading the abstract and determining the relevance and appropriateness of the subject of consensual divorce, were screened and selected to extract data. The present study was conducted in six stages: 1) subject identification, 2) search for related articles, 3) application of sample entry restrictions, 4) demographic data extraction, 5) conceptual data extraction, 6) data synthesis and factor extraction . In order to analyze the data, after selecting the research sample, determining the study variables and coding them, the technique of combined data analysis with systematic review method was used so that all propositions and sentences that were considered as factors or had a semantic burden of factor for divorce agreed. Extracted and analyzed in new sentences at two levels: quantitative (frequency, percentage) and qualitative (demographic tables and extraction of conceptual factors and primary and secondary coding).

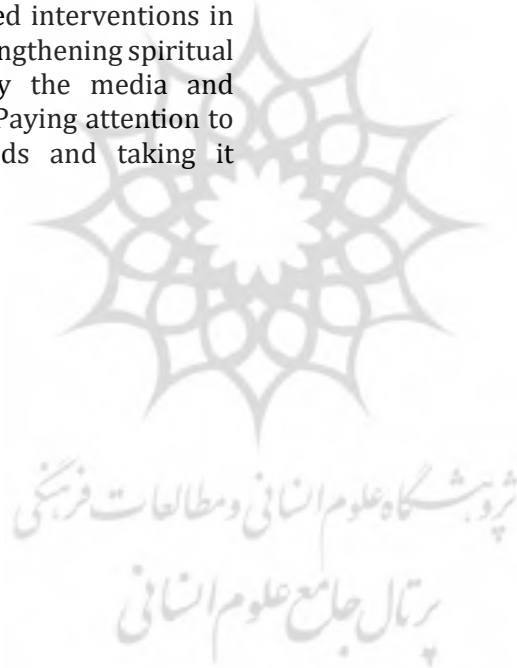
Findings

The results showed that three categories of factors play a role as the basis of consensual divorce with the title of individual, interpersonal and extra-personal, so that in individual dimensions, the factors of personality and psychological characteristics (mental illness, eye and eye, beating, respectively) Lying, suspicion and pessimism, infidelity, moral and behavioral violence, impatience and forgiveness, positive image of the consequences of divorce, source of control and resilience, couple idealism), addiction, sex, religious beliefs, education; In the interpersonal dimension, respectively, the factor of weakness in communication skills, family factors, interference of others, premarital relationships, and in the interpersonal dimension, respectively, factors related to culture (hasty acquaintance and cognition, lack of appropriate premarital education, respectively). Cultural and class differences, forced marriage, polygamy, economic factors (unemployment, low income, unsustainable employment, earning money

the wrong way, lack of housing and debt), satellite and virtual networks, social factors (social status, lack of social skills, Negative attitudes toward women's housekeeping (emotional relationships with the opposite sex) and lifestyle (industrialization and urbanization) were influential.

Conclusion

Finally, it can be concluded that divorce is not a sudden relationship but a process in which several factors are involved. In order to prevent the following, it is recommended: Hold crisis management training classes for pre-marital families and young people and couples in conflict, take appropriate measures to amend laws, legal, economic and cultural structures to prevent divorce and strengthen Factors and levers that prevent families from avoiding forced marriages and uninformed interventions in their children's lives. Strengthening spiritual values in the family by the media and educational institutions. Paying attention to spouse selection methods and taking it seriously in the media.

مقاله پژوهشی

مرور نظام‌مند عوامل زمینه‌ساز طلاق توافقی زوجین دهه اخیر در ایران (۹۸ - ۳۸۸)

لقمان ابراهیمی^{۱*}، مریم محمدلو^۲

۱. دانشیار گروه روانشناسی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

۲. دکتری روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سمنان، سمنان، ایران

چکیده

پژوهش حاضر باهدف شناسایی عوامل زمینه‌ساز طلاق توافقی به شیوه مرور نظام‌مند صورت گرفته است. جهت گردآوری داده‌ها از روش تحلیل اسنادی استفاده گردید، جمعیت مورد مطالعه پژوهش شامل تمامی تحقیقات کمی و کیفی منتشرشده (۱۳۹۸-۱۳۸۸) بود و جمعاً ۱۹۲ پژوهش کمی و کیفی مورد بررسی قرار گرفت و از این تعداد، ۵۶ پژوهش به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شد. اطلاعات به‌دست‌آمده با ابزار چک‌لیست محقق ساخته و تلخیص مطالب در قالب جداول ارائه شد. یافته‌ها نشان داد: سه دسته عوامل به‌عنوان زمینه ساز طلاق توافقی با عنوان فردی، بین فردی و فرا فردی نقش دارند، بدین ترتیب که در ابعاد فردی، به ترتیب عوامل ویژگی‌های شخصیتی و روانی (بیماری‌های روانی، چشم‌وهم‌چشمی، ضرب و شتم، دروغ‌گویی، سوءظن و بدبینی، خیانت، خشونت اخلاقی و رفتاری، عدم صبر و گذشت، تصویر مثبت از پیامدهای طلاق، منبع کنترل و تاب‌آوری، آرمان‌گرایی زوج)، اعتیاد، روابط جنسی، اعتقادات مذهبی، تحصیلات؛ در ابعاد بین فردی، به ترتیب عامل ضعف در مهارت‌های ارتباطی، عوامل خانوادگی، دخالت اطرافیان، روابط قبل از ازدواج و در ابعاد فرا فردی نیز، به ترتیب عوامل مربوط به فرهنگ (آشنایی و شناخت شناخته‌شده، نبودن آموزش‌های مناسب قبل از ازدواج، اختلاف فرهنگی و طبقاتی، ازدواج اجباری، چندهمسری)، عوامل اقتصادی (بیکاری، درآمد کم، اشتغال ناپایدار، کسب درآمد از راه‌های نادرست، نداشتن مسکن و بدهکاری)، شبکه‌های ماهواره‌ای و مجازی، عوامل اجتماعی (پایگاه اجتماعی، فقدان مهارت‌های اجتماعی، نگرش منفی جامعه نسبت به خانه‌داری زنان و روابط عاطفی و احساسی با جنس مخالف) و سبک زندگی (صنعتی شدن و شهرنشینی) مؤثر بودند.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۱۳

تاریخ داوری: ۱۴۰۰/۰۱/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۰۲

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/jzv.2021.24814.3224

واژه‌های کلیدی: طلاق، طلاق توافقی، مرور نظام‌مند

شوریه‌گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

*نویسنده مسئول: لقمان ابراهیمی

نشانی: زنجان، دانشگاه زنجان، دانشکده علوم انسانی، گروه روانشناسی

تلفن: ۰۲۴۳۳۰۵۴۴۷۸

پست الکترونیک: L.brahim@znu.ac.ir

مقدمه

طلاق به معنای فروپاشی مهم‌ترین نهاد جامعه‌پذیری در جامعه انسانی است. این پدیده از جمله واقعیت‌هایی است که نهاد خانواده در دنیای امروز، به‌طور گسترده‌ای آن را تجربه می‌کند، البته این بدان معنا نیست که خانواده در گذشته با این پدیده مواجه نبوده است. ولیکن طلاق نیز مانند تمام پدیده‌های دیگر در دنیای امروز تغییر ماهیت یافته است و بیشتر یک گزینش اختیاری است. پیش‌تر طلاق، آخرین راه‌حل یک زندگی مشترک محسوب می‌گردید و تا رسیدن به آن نقطه پایانی تمامی راه‌ها برای تداوم زندگی زناشویی آزمون می‌شد، اما اکنون طلاق همچون ازدواج امری نرمال محسوب می‌شود و در اکثر جوامع، روشی پذیرفته و نهادینه‌شده برای پایان ازدواج است و ازدواج دیگر به مفهوم صرف کردن تمام زندگی با یک شخص نیست. البته در جامعه ایران به جهت اهمیت نهاد خانواده، هر نوع آسیبی به این نهاد ناگوار هست و افزایش نرخ طلاق نیز پدیده‌ای اجتماعی محسوب می‌شود. (۱)

بر اساس آماری که سازمان ثبت تعداد ازدواج‌های ثبت‌شده احوال ایران در سال ۱۳۹۸ منتشر کرده است، نسبت ازدواج به طلاق از ۸/۹ در سال ۱۳۸۳ به ۱/۷ در سال ۱۳۸۸ رسیده و این روند افزایشی در سال ۱۳۹۴ به ۲/۴ و در سال ۱۳۹۸ به ۳ رسیده است (۲). علاوه بر این، مقایسه تعداد ازدواج‌ها و طلاق‌های ثبت‌شده در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که در کنار هر ۱۰۰۰ مورد ازدواج، ۳۱۸ مورد هم طلاق رخ داده است که آمارهای رسمی سازمان ثبت‌احوال ایران نشان می‌دهد سال ۱۳۹۸، نه‌تنها شرایط این حوزه بهتر نشده، بلکه در این سال نسبت تعداد طلاق رخ داده به تعداد ازدواج‌های ثبت‌شده به بالاترین رقم در تاریخ ایران از زمان شروع به کار سازمان ثبت‌احوال رسیده است (۳) اما نکته قابل تأمل، آمار دیگری است که مسئولان قوه قضاییه اعلام کرده‌اند؛ ۶۰ درصد دادخواست‌های طلاق به درخواست زنان و طلاق توافقی در جایگاه بعدازآن است (۴). که در این بین مشاهده درصد کثیر آمار طلاق‌های توافقی نگران‌کننده است، با توجه به آمار سازمان ثبت‌احوال درصد بیشتری از آمار طلاق‌ها را طلاق‌های توافقی تشکیل داده است. بیش از یک دهه پیش و از سال ۱۳۸۵ اعلام شد که حدود ۸۲ درصد از طلاق‌ها را طلاق‌های توافقی تشکیل می‌دهد و این روند در طی این سال‌ها در استان‌ها و شهرهای مختلف با نسبت‌های متفاوت مشاهده شده است. به‌گونه‌ای که در سال ۱۳۹۳ اعلام شد تعداد ۱۶۴ هزار و ۱۶۲ مورد طلاق توافقی در کشور به ثبت رسیده است و در سال ۱۳۹۸، ۱۹۲۶۰۰ مورد ثبت درخواست طلاق توافقی از سوی قوه قضاییه اتفاق افتاده است، هرچند که در قانون چیزی تحت عنوان طلاق توافقی مشاهده نمی‌شود و آنچه به این نام شهرت یافته است در واقع ذیل عنوان طلاق خلعی یا مبادرت است که از جمله طلاق‌های بائن به شمار می‌روند. (۵)

در تعریف از طلاق توافقی گفته شده است که اگر زن و شوهر قصد جدایی از یکدیگر را داشته باشند و در خصوص همه موارد اعم از مهریه، نفقه، حضانت و سایر امور مربوط به زوجیت هم توافق کرده باشند، در این صورت گواهی عدم سازش صادر شده که به این نوع از طلاق، در بین عموم طلاق توافقی می‌گویند؛ متقاضی اجرای حکم طلاق‌های توافقی غالباً زنان هستند، گاه زن و مرد به اتفاق اقدام به درخواست

طلاق می‌نمایند. مشاهده شده است که در تمامی طلاق‌های توافقی، زن اقدام به بذل مالی می‌نماید که اکثراً قسمتی یا همه مهریه می‌باشد. مشاهده شده است که بعضاً به دلیل ذینفع بودن مردان در این قبیل طلاق‌ها، در واقع این مرد است که اقدام به طلاق زن می‌نماید ولی با رضای نمودن زن به طلاق توافقی، صورت قضیه در محکمه متفاوت شده و زن به دلایل مختلف بدون مطالبه حقوق خود به طلاق توافقی رضایت می‌دهد (۶). با رشد این قسم از طلاق‌ها در کنار سایر طلاق‌ها و افزایش چشم‌گیر آمار طلاق در دادگاه‌های ایران و دایر شدن صف‌های طولانی برای درخواست طلاق توافقی و تأثیر مخرب و زیان‌بار آن بر اطرافیان و فرزندان و سلامت روان زوجین، این سؤال در ذهن ایجاد می‌شود که دلایل و عوامل اصلی طلاق توافقی چیست؟ و چه عواملی باعث افزایش چنین پدیده‌ای در سال‌های اخیر شده است؟ از این رو هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی پدیده طلاق توافقی و شناسایی عوامل زمینه‌ساز آن به روش مرور نظام‌مند هست. علت انتخاب روش مرور نظام‌مند این است که باینکه پژوهش‌های قابل‌توجهی در زمینه طلاق توافقی صورت گرفته است؛ اما یک جمع‌بندی کامل درباره شناسایی عوامل و علل گرایش به این نوع طلاق مشاهده نشده است و پراکندگی‌های زیادی را در این زمینه می‌توان مشاهده کرد. انجام پژوهش به روش مرور نظام‌مند در این زمینه می‌تواند به ما کمک کند تا یک الگو یا یک طبقه‌بندی منسجمی درباره عوامل طلاق توافقی از سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ در ایران داشته باشیم.

روش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی و از حیث روش اجرا، توصیفی-تحلیلی با تکنیک مرور نظام‌مند با رویکرد ترکیبی است، شیوه گردآوری داده‌ها تحلیل اسنادی است. در این مطالعه از روش مرور نظام‌مند به‌عنوان روش پژوهشی استفاده گردیده است که در واقع جستجوی ساخت‌یافته‌ای است که بر اساس قوانین و ضوابط از قبل تعیین شده انجام می‌گردد. دو خصیصه اصلی مرور نظام‌مند عبارت است از: اول آنکه دارای پایایی بالا است، یعنی تکرارپذیر است. دوم آنکه در چند مرحله انجام می‌شود؛ در ابتدا جستجو بسیار گسترده و با حساسیت بالا است و در مراحل آخر اختصاصی می‌شود. (۷)

جامعه آماری این مطالعه نظام‌مند، شامل تمامی پژوهش‌هایی است که طی دهه اخیر ایران یعنی بین سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ به عوامل مؤثر بر طلاق توافقی پرداخته است. برای یافتن پژوهش‌های مرتبط با موضوع تحقیق، در مرحله نخست از منابع پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و بانک اطلاعات نشریات کشور استفاده گردید. پس از انتخاب پژوهش‌های مناسب با استفاده از دریافت اینترنتی (پایگاه‌های اطلاعاتی مثل SID، Magiran، Irandoc، Civilica، Ricest، Google Scholar، Noormags و Ensani.ir) اطلاعات موردنیاز یادداشت‌برداری شد، در مرحله دوم، بر اساس نتایج جستجوی اولیه ۱۹۲ سند (شامل مقالات و پایان‌نامه‌ها) به دست آمد و در مرحله سوم ۵۶ پژوهش پس از خوانش چکیده و تعیین ارتباط و تناسب با موضوع طلاق توافقی، غربال شده و برای استخراج داده‌ها انتخاب

در بخش استخراج عوامل زمینه‌ای و جمعیت شناختی، این پژوهش تلاش کرده است تا ۷ شاخص را مطالعه کند این شاخص‌ها عبارت‌اند از داده‌های جمعیت شناختی، داده‌های مفهوم شناختی، نوع مأخذ، روش پژوهش، بازه زمانی، جنسیت پژوهشگران و توزیع جغرافیایی که نتایج به شرح زیر بود.

جدول ۱- بازه زمانی پژوهش‌های مربوط به طلاق توافقی

بازه زمانی	فراوانی	درصد
۱۳۸۸	۱	۱/۷
۱۳۸۹	۳	۵/۳۵
۱۳۹۰	۳	۵/۳۵
۱۳۹۱	۶	۱۰/۷۱
۱۳۹۲	۹	۱۶/۰۷
۱۳۹۳	۳	۵/۳۵
۱۳۹۴	۴	۷/۱۴
۱۳۹۵	۴	۷/۱۴
۱۳۹۶	۴	۷/۱۴
۱۳۹۷	۱۲	۲۱/۴۲
۱۳۹۸	۷	۱۲/۵
مجموع	۵۶	۱۰۰

با توجه به نتایج جدول شماره (۱)، در طی سال‌های ۱۳۸۸ الی ۱۳۹۸، بیشترین پژوهش مربوط به طلاق توافقی با فراوانی ۱۲ (۲۱/۴۲) مربوط به سال ۱۳۹۷ بوده است.

جدول ۲- داده‌های جمعیت شناختی پژوهش‌های مرتبط با طلاق توافقی

جنسیت پژوهشگر	فراوانی	درصد	نوع روش	نوع مأخذ
مرد	۹	۱۶/۰۷	کیفی	مقاله
زن	۹	۱۶/۰۷		
پژوهش‌های مشترک	۳۵	۶۲/۵		
کمی	۴۳	۷۶/۷۸	کمی-کیفی	پایان‌نامه
کیفی	۱۱	۱۹/۶۴		
مقاله	۴۰	۷۱/۴۲	پایان‌نامه	
پایان‌نامه	۱۶	۲۸/۵۷		

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۲) بیشترین پژوهش‌ها در حوزه طلاق توافقی به صورت مشترک بین پژوهشگران زن و مرد (۶۲/۵) صورت گرفته است، به لحاظ روش استفاده شده در پژوهش‌ها، روش کمی

گردید. پژوهش حاضر طی شش مرحله صورت گرفت: (۱) تعیین موضوع، (۲) جستجوی مقالات مرتبط با موضوع، (۳) اعمال محدودیت‌های ورود به نمونه، (۴) استخراج داده‌های جمعیت شناختی، (۵) استخراج داده‌های مفهوم شناختی، (۶) ترکیب داده‌ها و استخراج عوامل.

ملاک‌های ورود به جامعه هدف عبارت بودند از: ۱- طلاق از نوع توافقی باشد، ۲- پژوهش‌ها در دامنه سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ انجام شده باشد، ۳- پژوهش‌ها مربوط به جامعه کشور ایران باشد. ابزار گردآوری اطلاعات، چک‌لیست تحلیل محتوا بود. چک‌لیست تحلیل محتوا برای انتخاب مقاله‌های پژوهشی، پایان‌نامه‌ها و همایش‌هایی که حداقل ملاک‌های تحقیق به روش مرور نظام‌مند را تأمین می‌کنند به کار گرفته می‌شود. این چک‌لیست شامل مؤلفه‌هایی چون عنوان پژوهش انجام شده، مشخصات پژوهشگران، سال، محل اجرای پژوهش و جامعه آماری است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات، بعد از انتخاب نمونه پژوهش، تعیین متغیرهای مطالعه و کدگذاری آن‌ها، از تکنیک تحلیل ترکیبی داده‌ها با شیوه مرور نظام‌مند استفاده شد بدین ترتیب که تمامی گزاره‌ها و جملاتی که به عنوان عوامل محسوب می‌شدند و یا بار معنایی عامل برای طلاق توافقی داشتند، استخراج و در جملات جدید در دو سطح کمی (فراوانی، درصد) و کیفی (جدول جمعیت شناختی و استخراج عوامل مفهوم شناختی و کدگذاری اولیه و ثانویه) مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

پس از استخراج و غربالگری پژوهش‌های انجام شده در جریان مرور سیستماتیک، در نهایت ۵۶ پژوهش مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت.

جدول ۳- توزیع جغرافیایی پژوهش‌ها

منطقه جغرافیایی	فراوانی	درصد
تهران	۵	۸/۹۲
مشهد	۳	۵/۳۵
اهواز	۲	۳/۵۷
بوشهر	۱	۱/۷۸

۱/۷۸	۱	همدان
۱/۷۸	۱	ملارد
۱/۷۸	۱	ایلام
۱/۷۸	۱	عنبرآباد
۱/۷۸	۱	سیرجان
۱/۷۸	۱	تالش
۱/۷۸	۲	کرمانشاه
۱/۷۸	۱	زنجان
۱/۷۸	۱	بندرعباس
۱/۷۸	۱	سرپل ذهاب
۱/۷۸	۱	خراسان رضوی
۱/۷۸	۱	یاسوج
۱/۷۸	۱	بانه
۱/۷۸	۱	اراک
۱/۷۸	۱	سردشت
۱/۷۸	۱	ایذه
۱/۷۸	۱	گناباد
۱/۷۸	۱	ایذه
۱/۷۸	۱	دولت‌آباد
۱/۷۸	۱	گرگان

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۳)، بیشترین پژوهش در ارتباط با طلاق توافقی، مربوط به شهر تهران با ۸/۹۲ و بعد از آن شهر مشهد با ۵/۳۵ و سپس مربوط به شهر اهواز با ۳/۵۷ بوده است.

جدول ۴- عوامل مفهومی و ابعاد مؤثر بر طلاق توافقی

متغیرها و ابعاد	گزاره‌های مرتبط
سن	سن زن موقع ازدواج، (۶)، سن ازدواج و اختلاف سن زوجها (۲۱،۲۲،۲۶،۲۷،۳۴،۳۶،۳۷،۳۹،۴۰،۴۱،۴۲،۴۳،۴۴،۴۵،۴۶،۴۷،۴۸،۴۹،۵۰،۵۱،۵۲،۵۳،۵۴،۵۵)
تحصیلات	تحصیلات عالی (۲۵)، سطح تحصیلات و تفاوت تحصیلی زوجین (۲۷،۳۴) (۱۸،۱۴،۱۹،۲۱،۲۲،۲۳،۲۴،۲۵،۲۶،۲۷،۲۸،۲۹،۳۰،۳۱،۳۲،۳۳،۳۴،۳۵،۳۶،۳۷،۳۸،۳۹،۴۰،۴۱،۴۲،۴۳،۴۴،۴۵،۴۶،۴۷،۴۸،۴۹،۵۰،۵۱،۵۲،۵۳،۵۴،۵۵)
اعتقادات مذهبی	عدم تناسب ارزش‌های عرفی میان زوجین (۱۴،۲۷،۳۴)، عدم رعایت اصول اخلاقی (۱۵،۲۳،۲۴)، اختلاف نظر در اعتقادات مذهبی (۲۸،۲۷،۳۹،۴۰،۴۱)
ویژگی‌های شخصیتی و روانی فردی	بیماری‌های روانی (۵۳،۵۴،۴۶،۴۳،۳۶،۲۷،۲۴،۳۶،۳۷،۳۹،۴۰،۴۱،۴۲،۴۳،۴۴،۴۵،۴۶،۴۷،۴۸،۴۹،۵۰،۵۱،۵۲،۵۳،۵۴،۵۵)، ویژگی‌های شخصیتی همسر (۱۱)، اعتقاد به زندگی بهتر بعد از جدایی (۱۲)، تغییر نگرش‌های نسبت به روابط عاطفی با جنس مخالف (۱۶)، ضرب و شتم، دروغ‌گویی، سوءظن و بدبینی، خیانت (۱۷،۲۹،۳۰،۳۱،۳۲،۳۳،۳۴،۳۵،۳۶،۳۷،۳۸،۳۹،۴۰،۴۱،۴۲،۴۳،۴۴،۴۵،۴۶،۴۷،۴۸،۴۹،۵۰،۵۱،۵۲،۵۳،۵۴،۵۵)، خشونت اخلاقی و رفتاری، عدم صبر و گذشت زنان، (۲۰،۲۴)، تصویر مثبت از پیامدهای طلاق، (۲۳)، منبع کنترل و تاب‌آوری (۱،۲)، آرمان‌گرایی زوج (۳۳،۴۷)
اعتیاد	اعتیاد زوجین (۲۷،۱۳،۲۴،۳۰)، اعتیاد همسر (۱۷، ۱۹،۳۰، ۳۴، ۳۵)، اعتیاد و ترک زندگی (۲۰)، نارضایتی از اعتیاد همسر (۲۸)
روابط جنسی	نارضایتی و کاهش روابط جنسی (۲۰،۱۷،۲۲،۲۷،۲۶،۲۸،۴۴،۴۶)، کمبود مهارت‌های جنسی (۹،۲۹،۳۴)
روابط قبل از ازدواج	تجربه رابطه پیشرفته با غیر همسر قبل از ازدواج (۲،۲۴)، شیوه آشنایی قبل از ازدواج (۳،۱۳)
دخالت اطرافیان	دخالت اطرافیان (۲۶،۱۲،۱۳،۱۷،۲۳،۳۰،۳۲)، دخالت خانواده‌ها (۳،۱۵،۲۴،۲۹،۲۸،۳۳)
مهارت‌های ارتباطی بین فردی	مجادله‌های بی‌درپی (۱۲،۲۳،۳۳)، نداشتن تفاهم (۲۰،۱۳،۱۳،۳۵،۱۵)، بی‌توجهی، تنفر و عدم علاقه (۱۷،۱۰،۲۴،۱۵)، انتظارات برآورده نشده همسران (۲۳،۲۴،۲۶،۱۹،۲۷،۳۲)، نارضایتی از نحوه ابراز عشق و احساسات (۲۸)، ناتوانی در گفتگو (۴۰،۴۵،۵۳،۴،۲۷،۲۹)

خانواده	سابقه طلاق در والدین (۱)، تعداد فرزندان (۳، ۸، ۲۱، ۲۷، ۱۴)، تعصبات خانوادگی بالا (۷)، نا همراهی خانواده با ازدواج (۱۲)، افزایش رابطه فردی با خویشاوندان خود، کاهش روابط خانوادگی با خویشاوندان همسر و دوستان (۱۸، ۲۷)، سطح انرژی عاطفی در خانواده (۲۲)، اختلاف طبقاتی خانواده‌های زوجین (۲۳، ۳۰، ۳۵، ۱۰، ۲۶)، خشونت خانوادگی (۲۴، ۲۷، ۳۲)
اقتصادی	درآمد کم (۳، ۱۶، ۲۷، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰)، بیکاری و اشتغال ناپایدار، کسب درآمد از مسیرهای نادرست، وابستگی مالی به خانواده‌ها، مدیریت نامناسب منابع مالی خانواده (۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰)، عدم پرداخت نفقه، استقلال مالی زنان، نداشتن مسکن، بدهکاری (۲۴)
سبک زندگی مدرن	صنعتی شدن و شهرنشینی (۳۴، ۳۷، ۲، ۲۵)
شبکه‌های مجازی	شبکه‌های اجتماعی (۸، ۹)، رسانه‌ها و فیلم‌های ماهواره‌ای (۱۳، ۲۳، ۳۱)، استفاده ناصحیح از شبکه‌های مجازی اجتماعی مانند فیس‌بوک، واتس‌آپ و لاین (۵۱، ۲۰)
فرا فردی	آشنایی و شناخت شتاب‌زده (۱۲، ۱۵، ۲۲، ۲۴، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰)، نبودن آموزش‌های مناسب قبل از ازدواج (۲۴)، اختلاف فرهنگی و طبقاتی (۱۳، ۲۰، ۱۵)، نگرش منفی جامعه نسبت به خانه‌داری زنان (۱۶)، دوست‌یابی نامتعارف قبل از ازدواج، تعداد زوجات و چندهمسری (۲۴)، ازدواج اجباری (۲۷، ۱۳، ۳، ۷، ۱۵، ۱۹، ۳۴)
اجتماعی	پایگاه اجتماعی (۳۴، ۳۸، ۴۰، ۴۴، ۵۴، ۵۵، ۳۵)، فقدان مهارت‌های اجتماعی شوهر و خانواده‌اش، (۱۰)، نگرش منفی جامعه نسبت به خانه‌داری زنان و روابط عاطفی و احساسی با جنس مخالف (۱۶)

در مهارت‌های ارتباطی، عوامل خانوادگی، دخالت اطرافیان، روابط قبل از ازدواج مؤثر بودند. در بین عوامل فرا فردی نیز، به ترتیب فاکتورهای مربوط به فرهنگ، عوامل اقتصادی، شبکه‌های اجتماعی و مجازی، عوامل اجتماعی و سبک زندگی در بروز طلاق توافقی نقش داشتند که به شرح زیر قابل تبیین هستند:

عوامل فردی

- ویژگی‌های شخصیتی و اختلالات روانی: یکی از عوامل بسیار مهم در پایداری و ناپایداری ازدواج، ویژگی‌های شخصیت همسران است، ویژگی‌هایی مثل درون‌گرایی، برونگرایی و روان‌جو خوبی و...؛ که منجر به تشدید مشکلات و اختلافات شده و زمانی که همسران نتوانند به نقطه‌ای مشترک در این زمینه برسند به مرور زمان از یکدیگر فاصله می‌گیرند و هر یک به زندگی فردی خود مشغول می‌شوند و نهایتاً زمینه‌های جدایی را فراهم می‌کنند. هم‌چنین، افراد باطرحواره‌های ناسازگار اولیه و دلبستگی نایمن معمولاً در روابط خود ترس از طرد شدن دارند و به دلیل احساس اضطراب و طردشدگی دائمی و هم‌چنین چسبندگی و دلبستگی شدید و احساس خطر دائمی بی‌وفایی از همسر تا حدی با کنترل و چسبندگی دائمی به او، آزادی‌ها و خودمختاری طرف مقابل را سلب می‌کنند. تحمل این نوع رفتار و ویژگی‌های همسر با دلبستگی نایمن برای طرف مقابل مشکل ایجاد می‌کند و در درازمدت موجب سردی رابطه می‌شود. (۸) هم‌چنین بر اساس برآوردها، آمار طلاق در خانواده‌هایی که یکی از همسران یا هر دو آن‌ها دچار افسردگی، اضطراب و مشکلات روحی و روانی دیگر هستند، بسیار بالاست. بیماری‌های روانی به‌خودی‌خود سبب طلاق نمی‌شوند، بلکه رفتارهای غیرقابل‌قبول افرادی که از این اختلالات رنج می‌برند عامل اصلی طلاق است. هم‌چنین افرادی که از اضطراب، افسردگی، احساس تنهایی و کمبود اعتمادبه‌نفس رنج می‌برند کیفیت تعاملشان با اطرافیان تحت تأثیر قرار می‌گیرد، برای مثال افراد روان‌رنجور، تحریک‌پذیری بیشتری دارند و در تعاملات بین فردی، سریع‌تر واکنش‌های عصبی از خود نشان می‌دهند که این واکنش‌ها در روابط زوجین تأثیرات منفی

بر اساس اطلاعات جدول (۴) عوامل زمینه‌ساز طلاق توافقی تحت سه مجموعه عوامل فردی، بین فردی و فرا فردی شناسایی گردید. عوامل درون فردی شامل (سن، سطح تحصیلات، مسائل اعتقادی و اخلاقی، ویژگی‌های شخصیتی و روانی، اعتیاد، روابط جنسی)، عوامل بین فردی شامل (دخالت اطرافیان، روابط قبل از ازدواج، ضعف در مهارت‌های ارتباطی، عوامل خانوادگی) و عوامل فرا فردی شامل (عوامل اقتصادی، سبک زندگی مدرن، شبکه‌های اجتماعی و مجازی، عوامل فرهنگی، عوامل اجتماعی). در بین ابعاد فردی، عوامل شخصیتی و روانی با ۲۹ بار تکرار در پژوهش‌های بررسی‌شده بیشترین سهم را در طلاق توافقی داشته و پس‌از آن به ترتیب اعتیاد با ۱۲ بار تکرار و روابط جنسی ۱۱ بار و اعتقادی ۱۰ و تحصیلات با ۹ بار تکرار و فاکتور سن با ۷ بار تکرار تأثیرگذار بودند. در ابعاد بین فردی نیز فاکتور ضعف در مهارت‌های ارتباطی با ۲۶ بار تکرار و پس‌از آن به ترتیب عوامل خانوادگی با ۲۰ بار تکرار و دخالت اطرافیان با ۱۴ بار تکرار و روابط قبل از ازدواج با ۴ بار تکرار مؤثر بودند. در بین عوامل فرا فردی نیز، به ترتیب فاکتورهای مربوط به فرهنگ با ۲۱ بار تکرار، عوامل اقتصادی با ۱۶ بار تکرار، شبکه‌های اجتماعی و مجازی با ۷ بار تکرار، عوامل اجتماعی با ۹ بار تکرار و شهرنشینی با ۴ بار تکرار در بروز طلاق توافقی نقش داشتند.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس اطلاعات یافته‌های پژوهش حاضر، عوامل زمینه‌ساز طلاق توافقی تحت سه مجموعه عوامل فردی، بین فردی و فرا فردی شناسایی گردید. در ارتباط با طلاق توافقی عوامل فردی شامل (سن، سطح تحصیلات، اعتقادات مذهبی، ویژگی‌های شخصیتی و روانی، اعتیاد، روابط جنسی)، عوامل بین فردی شامل: (دخالت اطرافیان، روابط قبل از ازدواج، ضعف در مهارت‌های ارتباطی، عوامل خانوادگی)، عوامل فرا فردی شامل: (عوامل اقتصادی، سبک زندگی مدرن، شبکه‌های ماهواره‌ای و مجازی، عوامل اجتماعی بود. در بین ابعاد فردی، به ترتیب عوامل شخصیتی و روانی، اعتیاد، روابط جنسی، اعتقادات مذهبی، تحصیلات تأثیرگذار بودند. در ابعاد بین فردی نیز به ترتیب فاکتور ضعف

بر جا می‌گذارد و احتمال سوق یافتن زوجین به سمت طلاق را افزایش می‌دهد (۹).

- اعتیاد: گرفتار شدن هریک از زوجین به اعتیاد باعث می‌شود فرد نسبت به همسر و زندگی خود احساس عدم تعلق و پوچی نموده و رابطه عاطفی خود را با همسرش سرد و بی‌روح احساس می‌کند. اعتیاد یکی از زوجین به نوبه خود بستری مناسب برای رشد فساد و از هم پاشیدن خانواده و عدم ارضای نیازهای همسر و فقر مالی را فراهم می‌آورد. موارد فوق باعث از بین رفتن نظم و انضباط و هرج‌ومرج در کانون خانواده می‌گردد. چه‌بسا بسیاری از رفتارهای همسر معتاد بخصوص مردان در چنین حالات و موقعیتهایی ریشه در فشارهای روانی ناشی از استفاده از این مواد را دارد. پشتوانه نظری این عامل نظریه سیستمی خانواده هست. بر طبق این نظریه، طلاق می‌تواند در نتیجه اختلال در روابط خانواده باشد بنابراین مصرف این مواد می‌تواند باعث بروز خشونت کلامی و فیزیکی از سوی همسر شود که خود در نهایت می‌تواند رابطه مستقیمی با بروز پدیده طلاق داشته باشد (۱۰).

- سن: بر اساس نتایج به‌دست‌آمده ازدواج‌هایی که در سنین پایین صورت می‌گیرد بیشتر به طلاق می‌انجامد، یکی از دلایل بالا بودن طلاق در بین افرادی که در سنین پایین ازدواج کرده‌اند این است که بسیاری از این افراد از روی احساسات تصمیم به ازدواج می‌گیرند و سپس از روی احساسات تصمیم می‌گیرند که به زندگی مشترک خود پایان دهند. همچنین در ازدواج‌هایی که اختلاف سنی زوجین بسیار بالاست، به این دلیل که هریک با رشد شناختی و تجربیات متفاوت به مسائل مشترک نگاه می‌کنند به اختلاف نظر و مشکل برخورد می‌کنند.

تحصیلات: بر اساس تحقیقات انجام‌شده آمار طلاق در خانواده‌هایی که از لحاظ تحصیلات و آموزش در سطح بالاتری هستند، کمتر است. تحصیلات بالاتر قدرت درک و شناخت افراد را بالاتر می‌برد و به همین دلیل افراد تحصیل کرده بهتر می‌توانند با همسرشان رابطه برقرار کنند و مسائل و مشکلات خود را با آن‌ها در میان بگذارند و زندگی مشترک خود را مدیریت کنند، این افراد معمولاً درآمد بیشتری دارند و به همین دلیل کم‌تر در زندگی خود با مسائل و مشکلات مادی روبه‌رو می‌شوند. افرادی که وضعیت تحصیلی مناسبی ندارند و در زندگی شغلی آینده خود نیز موفقیت چندانی کسب نمی‌کنند، استرس بیشتری دارند و با احتمال زیادی در زندگی زناشویی خود با مشکل روبه‌رو می‌شوند (۱۱).

- روابط جنسی: ارتباط جنسی همسران فرآیندی دوطرفه است که هرگونه اختلال در آن می‌تواند زمینه‌ساز بروز مشکلات بعدی باشد. وجود مشکلات در زمینه مسائل جنسی چه‌بسا به خاطر ترس و اضطراب، شرم و خجالت یا احساس بی‌کفایتی و گناه مخفی مانده و بیان نمی‌شوند. در بسیاری از مواقع این مشکلات نهفته ممکن است خود را با علائم و عوارض دیگری نشان دهند و وضعیت زناشویی زوجین را تا مرز اختلافات شدید و حتی طلاق پیش ببرند (۱۲).

- عدم تعهد یا پایبندی کم به مذهب و دین: وجود عقاید مذهبی تأثیر به‌سزایی در استحکام خانواده دارد. اعتقاد داشتن به ارزش‌های دینی مانند عامل بازدارنده از انحرافات اخلاقی زوجین عمل می‌کند. عدم ایمان به خدا باعث می‌شود که فرد انسجام و آرامش نداشته باشد و همین امر موجب ضعف و منها اختلاف‌های بسیاری در

زندگی خانوادگی می‌شود. افرادی که اعتقادات مذهبی قوی‌تری دارند، سازگاری بهتری با موقعیت‌های استرس‌زا دارند، میزان پایین‌تری از هیجانات منفی را تجربه می‌کنند و از حمایت اجتماعی بالاتری برخوردارند که همین امر موجب تقویت روابط زوج‌ها در زندگی مشترک و کاهش طلاق عاطفی در افراد دارای اعتقادات مذهبی درونی می‌شود. افراد دارای اعتقادات دینی محکم‌تر معمولاً ارزش بیشتری برای همسر و خانواده خود قائل هستند و پایبندی خود را به خانواده و ایجاد رابطه‌ای عاشقانه و صمیمی با همسر و فرزندان خود را مأموریتی می‌دانند که باید به‌درستی انجام داده و به حفظ و ثبات آن بپردازند (۱۳).

عوامل بین فردی

مهارت‌های ارتباطی: هرچه میزان توانایی حل تعارض در زوجین بیشتر باشد احتمال وقوع طلاق عاطفی در بین زوجین کمتر است. از آنجاکه زن و مرد به دلیل تفاوت‌های فردی در زندگی زناشویی ناگزیر از اختلاف در اندیشه‌ها و رفتارها هستند، نداشتن توانایی حل تعارض و اختلاف ممکن است که جریان زندگی زن و شوهرها را به سمت تنش، درگیری و جدایی روانی - عاطفی و طلاق بکشاند (۱۴). در واقع نداشتن اختلاف و نبودن تعارض نیست که کیفیت ازدواج و رابطه زناشویی را بالا می‌برد بلکه چگونگی برخورد با این اختلاف‌ها و توانایی حل تعارضات زناشویی است که کیفیت این رابطه را بالا می‌برد. پایین بودن توانایی حل تعارضات و کشمکش‌ها میان زن و مرد سبب دامنه‌دار شدن اختلاف‌ها می‌شود و پیامد چنین روندی می‌تواند طلاق عاطفی باشد که خود می‌تواند به طلاق واقعی بیانجامد. از سوی دیگر پژوهش‌ها نشان می‌دهد که قوی‌ترین پیش‌بینی کننده رضایت زناشویی، کیفیت رابطه زن و شوهر است (۱۵).

- عدم اختصاص زمان کافی برای ابراز علاقه و محبت به خانواده: ابراز علاقه و محبت یکی از راه‌های مؤثر برای پیشگیری از بروز طلاق رسمی و عاطفی بین زوجین به حساب می‌آید. همه انسان‌ها یک نیاز پایه‌ای و اساسی به برقراری روابط صمیمانه دارند. پژوهش‌های باستانی و همکاران (۱۳۸۹) مواردی چون عدم تأمین نیازهای عاطفی، بی‌توجهی مردان و مشکلات ارتباطی، عدم همدلی و همراهی و عدم گذراندن وقت با یکدیگر را جزو عواملی می‌دانند که منجر به طلاق عاطفی می‌شود. خانواده باید کانون عشق‌ورزی و فداکاری باشد و اعضای خانواده برای ابراز علاقه به‌اندازه و به‌موقع برنامه داشته باشند که گاه کلامی است و گاه در رفتار نمایان می‌شود. روشن است که اختصاص این فرصت و گفتگوهای همراه با محبت و علاقه پیرامون مسائل زندگی میزان حسن تفاهم و علاقه‌مندی طرفین را نسبت به یکدیگر به شکل چشمگیری افزایش می‌دهد و نقش بسیاری در جلوگیری از تنش‌های احتمالی بعدی خواهد داشت (۱۶).

- نادیده گرفته شدن زن: نادیده گرفته شدن زن شامل نادیده گرفته شدن نیازها، انتظارات و نظرات زن می‌شود. نادیده گرفته شدن نیازهای زن توسط مرد از طریق عدم تأمین نیازهای زن نقش مهمی در ناراضی‌ت زنی از رابطه همسری و ایجاد طلاق عاطفی دارد همچنین نادیده گرفته شدن انتظارات زن توسط مرد منجر به عدم تأمین انتظارات

- ازدواج تحمیلی: برخی از ازدواج‌ها به این دلیل به شکست می‌انجامد که از همان آغاز به دلیل عشق و علاقه یا بر اساس ملاک‌های درست صورت نگرفته است، برخی از زنان نیز به دلیل گریز از فشار اجتماعی مجرد ماندن اقدام به ازدواج می‌کنند که در نتیجه آن ازدواج‌هایی شکل می‌گیرد که از همان آغاز محکوم به شکست است. انگیزه برخی ازدواج‌ها نیز دوری گرفتن از فضای نامطلوب خانواده پدری است. خانواده‌های پرتنش فرزندان را به سمتی سوق می‌دهند که ازدواج نامناسب را به حضور در خانواده پدری ترجیح دهند (۲۰). توجه ریشه‌ای به شکل‌گیری یک زندگی، آگاهی از چرایی ازدواج و دقت در همان مراحل اول آشنایی باید وجود داشته باشد تا شاهد حداقل میزان طلاق در جوامع باشیم.

- فقدان دوره نامزدی و آشنایی اولیه: شناخت بهتر زوجین در اثر تعامل قبل از ازدواج و آشنایی بیشتر از ابعاد شخصیتی، مسائل اقتصادی و خانوادگی یکدیگر باعث افزایش آگاهی زوجین می‌شود و در نتیجه زندگی مشترک آن‌ها با تعارضات کمتری همراه خواهد بود. حصول شناخت از خصوصیات یکدیگر قبل از ازدواج به عنوان تداوم بخش زندگی شناخته شده است افرادی که طلاق عاطفی گریبان گیر آن‌ها شده اغلب از روی فاکتورهای ظاهری در لحظه انتخاب یکدیگر را ارزیابی کرده‌اند و وقتی ازدواج صورت گرفته است تازه به ورطه شناخت درافتاده‌اند. حالا نه شناخت کافی وجود دارد نه علاقه‌ای حاصل شده و نه انتظارات و خواسته‌ها برآورده می‌شود و زوجین هر چه بیشتر پیش می‌روند متوجه می‌شوند که این‌همانی نیست که در تخیلاتشان می‌پروراندند. مهم‌ترین اشتباه انتخاب بدون شناخت کامل و صحیح است صحبت نکردن زن و مرد با یکدیگر پیش از عقد اکتفا به چند جلسه صحبت، تحقیقات سطحی و جزئی، اکتفا به شناخت حاصل از نسبت خویشاوندی و دوره شناخت کوتاه مدت از عوامل زمینه‌ساز طلاق عاطفی است (۲۰) عدم شناخت زن و مرد از ویژگی‌های یکدیگر باعث می‌شود همسران، برداشتی نادرست از رفتار و گفتار یکدیگر داشته باشند و به این ترتیب با ایجاد اختلال در فهم متقابل، زمینه‌ساز ایجاد مشکل در رابطه می‌شود.

- طلاق والدین: معمولاً کودکان طلاق نسبت به کودکان عادی در ازدواجشان با مشکلات بیشتری روبه‌رو هستند. اگر یکی از طرفین ازدواج در خانواده‌ی طلاق رشد کرده باشد، احتمال اینکه زندگی مشترک خودش به جدایی منجر شود تا ۵۰ درصد افزایش می‌یابد. بر اساس پژوهش‌های انجام شده احتمال طلاق در خانواده‌هایی که زن و شوهر هر دو از کودکان طلاق بوده‌اند، بسیار زیاد است. همچنین وجود طلاق در اطرافیان زنان و مردان متقاضی طلاق توافقی باعث می‌شود که آنان نیز در هنگام اختلافات زناشویی جدایی و طلاق را برگزینند در این رابطه می‌توان به نظریه یادگیری اجتماعی بندورا اشاره کرد که مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های رفتار در محیط قرار دارند (۱۸). در پژوهش حاضر اطرافیان زوجین از جمله برادر، خواهر و سایر افراد به عنوان الگوهای زنده محسوب می‌شوند که فرد متقاضی طلاق مستقیماً با آن‌ها برخورد دارد، بنابراین در هنگام اختلافات زناشویی به دلیل تأثیرات الگوهای زنده ممکن است بهترین گزینه را جدایی انتخاب نمایند.

او از مرد و رابطه همسری و در نتیجه دل‌زدگی او از رابطه همسری می‌شود، نادیده گرفته شدن نظرات زن توسط مرد نیز با ایجاد این احساس در زن که همسرش در زندگی مشترک برای او جایگاهی شایسته قائل نیست و به او بی‌توجه است موجب ناراضی‌ت‌ی زن و افزایش فاصله او از مرد می‌شود. در نتیجه زمانی که نیازها، انتظارات و نظرات زن توسط مرد نادیده گرفته شود با کاهش تعاملات مثبت زن و مرد، رضایت زن و مرد از رابطه همسری کاهش یافته و طلاق عاطفی اتفاق می‌افتد که حاصل این وضعیت مواجهه اعضای خانواده با فشارها و مشکلات روحی و جستجوی آرامش خارج از فضای خانواده است و زن در برخورد با طلاق عاطفی به راهکارهایی چون تلاش جهت بهبود رابطه، یافتن جایگزین برای رابطه همسری ناموفق و اندیشیدن به طلاق قانونی متوسل می‌شود (۱۷).

- خشونت خانوادگی: در تحقیقات مرور شده، تأثیر عوامل و مسائل خانوادگی در طلاق تأیید شده است. در تحقیقات جهانی نیز مشکلات و به‌ویژه خشونت خانوادگی به‌عنوان عاملی مؤثر بر طلاق در میان زنان نشان داده شده است. برخی مصادف خشونت خانوادگی که در این بررسی‌ها به آن اشاره شده است شامل عصبانی بودن همسر، فحاشی همسر، بدبینی، کتک زدن همسر، بکار بردن کلمات نامناسب در ارتباط و مشاجرات لفظی، عدم همدلی، توافق و مشورت در امور زندگی است. در مورد نقش ضرب و شتم نیز می‌توان گفت که این مشکل نیز روابط زناشویی را دچار مشکل خواهد کرد، زیرا ضرب و شتم مرد نسبت به زن یکی از موانع دوستی و صمیمیت بین زوجین است (۱۸).

- دخالت اطرافیان: دخالت بی‌جای اطرافیان در زندگی خانوادگی در ایران یکی از مشکلاتی است که مشکلات زناشویی و مشاجرات خانوادگی بین زوجین را افزایش می‌دهد؛ زیرا زوجین به دلیل عدم نشان دادن پرخاشگری علیه اطرافیان نسبت به هم‌دیگر پرخاشگری نشان می‌دهند که موجب اختلافات زناشویی در آنان می‌شود (۱۸).

- شیوه‌های همسرگزینی: در ایران تا چند دهه پیش انتخاب همسر عمدتاً بر عهده اعضای خانواده بوده است، اما امروزه تا حدود زیادی خود فرد نقش اصلی را در انتخاب همسر بازی می‌کند. هرچند این نقش تحت تأثیر شرایط اجتماعی و فرهنگی ایفا می‌شود. بنابراین امروزه همسرگزینی به‌عنوان یک کنش مهم اجتماعی مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و برای فهم و درک الگوهای همسرگزینی نظریه‌های زیادی ارائه شده است و نتایج تحلیلی ایشان نیز به‌صورت قاطع این مسئله را نشان می‌دهد که در ایران گروه‌های مختلف برای ازدواج کسانی را انتخاب می‌کنند که از نظر خصوصیات ظاهری، روانی-عاطفی، شخصیتی، طبقاتی و مذهبی شباهت بیشتری با آن‌ها دارند هرچند شدت و ضعف این الگوها در میان زنان و مردان متفاوت است (۱۹). عدم توجه کافی به ملاک‌ها و شیوه‌های صحیح همسرگزینی و ناآگاهی در این زمینه منجر به انتخاب‌های غلط با شیوه‌های اشتباه می‌شود که در نهایت به دلیل عدم سازگاری با هم منجر به طلاق عاطفی و نهایتاً طلاق قانونی می‌شود.

عوامل فرا فردی

شهرنشینی و سبک زندگی مدرن: در کشور ایران طی دهه‌های اخیر همراه با افزایش جمعیت، میزان شهرنشینی رو به افزایش بوده است، اما شهرنشینی و زندگی شهری همواره مسائل و پدیده‌های اجتماعی خاص خود را به همراه داشته است. به‌عنوان مثال در شهرها زنان مشارکت اجتماعی بالاتر و اشتغال بیشتری دارند و طلاق در شهرها نسبت به روستاها قبح کمتری دارد. به نظر می‌رسد با افزایش میزان شهرنشینی نگرش عمومی به پدیده طلاق دچار تغییر شده است (۲۱). خانواده‌های ایرانی علی‌رغم تجددگرایی در تنوع و سبک زندگی، همچنان دارای اندیشه سنتی هستند، در واقع، ما همچنان سنتی می‌اندیشیم و مدرن زندگی می‌کنیم که نمونه‌ای از این موارد را می‌توان در اندیشه‌های سنتی در نگرش نسبت به جایگاه و نقش و وظایف زنان در خانواده و اجتماع اشاره کرد که تعارض میان سنت و مدرنیته در این موارد، گاه عاملی برای بروز اختلاف میان زوجین و فروپاشی کانون خانواده خواهد بود (۲۲).

وضعیت اقتصادی: فقر و بی‌کاری، اشتغال در محیط‌های کاری نامناسب و کسب درآمد از مسیرهای نادرست، وابستگی مالی به خانواده‌ها، مدیریت نامناسب منابع مالی خانواده و افزایش هزینه‌های زندگی منشأ ایجاد بسیاری از تعارضات خانوادگی، درگیری‌های ذهنی و اختلافات زناشویی زوجین بوده است. نحو اثرگذاری مسائل اقتصادی در طلاق بدین گونه است که ممکن است اوضاع بد اقتصادی و مشکلات و مسائل مالی زوجین، علت اولیه و اصلی طلاق نباشد، ولی می‌تواند سطح رضایت زناشویی را کاهش دهد، رابطه بین بی‌ثباتی شغلی به‌ویژه بیکاری مردان و طلاق رابطه‌ای قوی و منفی است. مردان بیکار میزان کمتری از تفاهم، ارتباط و نظم در روابط خانوادگی و به‌طور کلی روابط تنش‌زایی با همسر خود دارند. علاوه بر این، شوهران بیکار در مقایسه با خانواده‌هایی که در آن‌ها بیکاری وجود ندارد، کمتر توسط همسران خود حمایت می‌شوند، جروبحث بیشتر و انسجام خانوادگی کمتری دارند (۲۳).

اشتغال زنان: به‌طور کلی روند اشتغال زنان سیر صعودی به خود گرفته است. این در حالی است که زنان از وظایف و مسئولیت‌های سنتی خانه‌داری و همسر‌داری و تربیت فرزند و ... معاف نشده و علاوه بر کار بیرون بار این مسئولیت‌ها را نیز همچنان بر دوش می‌کشند. ایفای هم‌زمان نقش‌های خانوادگی و شغلی باعث تعارض نقش می‌شود که آثار و پیامدهای سوئی به دنبال دارد (۲۴). تحقیقات نشان می‌دهد مادران شاغل باید نزدیک به دو برابر مادران غیر شاغل در هر روز وقت صرف کنند تا بتوانند هم وظیفه مادری و همسری خود را انجام دهند و هم از عهده مسئولیت شغلی خود برآیند که این موجب کاهش توانایی، بی‌حوصلگی و خستگی بیش‌ازحد آن‌ها می‌شود، از طرف دیگر، اشتغال زنان و کاهش زمان باهم بودن زوجین موجب کاهش پایداری زندگی زناشویی می‌شود (۲۵).

مهریه: یافته‌های مطالعه نشان داد که مهریه نیز با کارکردهای متفاوتی در فرایند طلاق اثرگذار بوده است. موضوع اجرای مهریه بیش‌تر به‌صورت ابزاری در دست‌زین برای جلب موافقت مرد برای طلاق

و یا دریافت حضانت فرزند به‌کاررفته است. در مطالعه حاضر زنانی که متقاضی طلاق بودند و همسران آن‌ها تمایلی به طلاق نداشتند توانسته بودند از طریق مطرح کردن مهریه و سپس بخشیدن مهریه مشروط به موافقت مرد برای طلاق از همسرانشان جدا شوند.

رسانه‌های ماهواره‌ای و شبکه‌های مجازی: کسانی که مصرف رسانه‌ای بیشتری دارند تمایل بیشتری به تغییر به سبک زندگی نمایش داده‌شده در تلویزیون و دیگر رسانه‌های دیداری و شنیداری خواهند داشت و همین باعث تغییر ارزش‌ها و نگرش‌ها و ایجاد نابهنجاری شده است که باعث گرایش بیشتر زوجین به طلاق گشته و چنین شرایطی باعث سست شدن روابط انسانی و شکنندگی و آسیب‌پذیری کنش‌های ارتباطی در بین اعضای جامعه به‌ویژه زوج‌های جوان شده است و در پی ضعیف شدن ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگ بومی و سنتی، طلاق قبح اجتماعی خود را از دست‌داده است. زوج با تماشای شبکه‌های برون‌مرزی و دیدن تصاویر متفاوت از زنان به‌نوعی دل‌زدگی از همسر خود دست‌یافته و علاقه او به تنوع‌طلبی افزایش می‌یابد و همچنین زوجه نیز با دیدن تمایل همسرش به دیدن شبکه‌های برون‌مرزی و عدم توجه به او در ساعات حضور در خانه به‌نوعی دلخوری و دل‌زدگی از همسر خود دست‌یافته و مقدمات طلاق عاطفی میان آن دو ایجاد می‌گردد. همچنین مهم‌ترین عوامل مؤثر در تغییرات طلاق عاطفی، صمیمیت هر یک از زوجین با اعضای شبکه اجتماعی خود است که کاهش صمیمیت با همسر را ایجاد می‌کند؛ بنابراین اعتماد به اینترنت و شبکه‌های مجازی می‌تواند با افزایش شبکه اجتماعی خود و کاهش صمیمیت بین زوجین و بیشتر کردن فاصله بین آن‌ها منجر به افزایش طلاق عاطفی شود (۲۶).

عدم تناسب فرهنگی و قومیتی، الگوها و باورهای فرهنگی: به نظر می‌رسد تأثیر فرهنگ در قالب الگوها و باورهایی که در رفتار و گفتار زنان و مردان تجلی می‌یابد و شرایط علی طلاق عاطفی و توافقی را شکل می‌دهد. به‌عنوان مثال از ریشه‌های عدم تأمین نیاز عاطفی زن، که از مهم‌ترین عوامل ایجاد طلاق عاطفی است، عدم ابراز محبت مرد است؛ به نظر می‌رسد اینکه بر اساس باورهای فرهنگی، مردان باید بر احساسات خود کنترل داشته باشند و بروز احساسات برای مردان، امری پسندیده نیست، می‌تواند یکی از دلایل عدم ابراز محبت مردان به همسرشان باشد، زیرا مردان که از دوران کودکی با این باور پرورش‌یافته‌اند، طی دوران رشد و پیش از ازدواج، مهارت بروز احساسات را کمتر فرا گرفته‌اند، پس از ازدواج نیز در رابطه با ابراز محبت به همسر خویش و تأمین نیازهای عاطفی او با مشکل مواجه می‌شوند. بنابراین به نظر می‌رسد الگوها و باورهای فرهنگی در ایجاد شرایط علی طلاق عاطفی و توافقی مؤثر است (۱۶).

درنهایت می‌توان نتیجه گرفت که به طلاق انجامیدن رابطه ناگهانی نیست بلکه فرایندی است که عوامل متعددی در طول این فرایند دست‌به‌دست هم می‌دهد تا افراد فرایندی تلخ و بی‌سرانجام را تجربه کنند. از آنجا که پژوهش حاضر به‌صورت مروری صورت گرفته، با جستجوی محدود و دست‌بندی کلی ابعاد توانسته است به‌درستی مرز مشخصی را برای تفکیک عوامل مؤثر بر طلاق ارائه دهد و با توجه به ماهیت مرور نظام‌مند، امکان واردکردن همه متغیرها و پژوهش‌های

تدابیر مناسب جهت اصلاح قوانین و ساختارهای حقوقی، اقتصادی و فرهنگی به منظور پیشگیری از طلاق و تقویت عوامل و اهرم‌های بازدارنده آن. ۳- پرهیز خانواده‌ها از ازدواج تحمیلی و دخالت‌های بدون آگاهی و بینش در زندگی فرزندان خود. ۵- ارتقاء سطح آگاهی زوجین از طریق آموزش مهارت حل مسئله از طریق رسانه‌ها و برگزاری دوره‌های آموزش و تداوم این دوره‌ها در طی زندگی مشترک. ۶- تقویت ارزش‌های معنوی در خانواده توسط رسانه‌ها و نهادهای آموزشی. ۸- توجه به شیوه‌های همسرگزینی و جدی گرفتن آن در رسانه‌ها.

References

- Ishaqi, M., and Mohebbi, S., and Parvin, S., and Mohammadi, F. (2012). Assessing the social factors affecting women's divorce applications in Tehran. *Women in Development and Politics (Women's Research)*, 10 (3 (38 consecutive)), 97-124.
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=179951>
- Farahbakhsh, Kiomars, Bigdeli, Elias, Salimi Bejestani, Hossein, Motamedi Shalamzari, Abdullah, Elahi, Tahereh. (1399). Provide and evaluate the effectiveness of the Divorce Counselors' Empowerment Handbook based on the pathology of divorce counseling in compromising divorce applicants. *Family Counseling and Psychotherapy*, 10 (1), 223-258.
https://fcp.uok.ac.ir/article_61747.html
- Valiei, Sina and Sharifi, Shahram and Kashefi, Hajar and Khanpour, Farzaneh (2019), A Comparative Study of Personality Disorders between Divorced Couples Referred to Family Counseling Centers and Non-Divorced Couples in Sanandaj <https://insights.ovid.com/psyc/critiques/psyc/1996/12/000/statistical-methods-education-psychology/50/01258377>
<https://civilica.com/doc/1154406/>
- Haghighatian, Mansour, Hashemianfar, Seyed Ali, Aghababaei, Azizaleh. (2018) The Types of Divorce and Its Social Consequences Case Study: Absolute Women Covered by Imam Khomeini Relief Committee, Chaharmahal and Bakhtiari Province. *Applied Sociology* 29 (2): 92-65.
https://jas.ui.ac.ir/article_22629.html
- مرتبط وجود نداشت که محدودیت مضاعف محسوب می‌شد. بر همین اساس پیشنهاد می‌شود از دیگر روش‌های تمام‌العالم به منظور ارتباط بین ابعاد شناسایی شده و بررسی نتایج پژوهش‌های انجام شده در حوزه طلاق استفاده گردد و با در نظر گرفتن پژوهش حاضر به عنوان مطالعه‌ای اکتشافی، می‌توان با استفاده از یافته‌ها، به طراحی و اجرای پژوهش‌هایی با روش کمی پرداخت. علاوه بر این بر اساس یافته‌های مطالعه حاضر در جهت پیشگیری از وقوع طلاق اعم از توافقی و عاطفی می‌توان پیشنهادهایی زیر را ارائه داد:
- ۱- برگزاری کلاس‌های آموزشی مدیریت حل بحران برای خانواده‌ها و جوانان قبل از ازدواج و زوج‌هایی که دچار اختلاف هستند ۲- اتخاذ
- Guttman JM. A theory of marital dissolution and stability. *J Fam Psychol*. 1994; (7): 57-5.
<https://relationshipinstitute.com.au/uploads/>
- Hashemi, Seyedeh Fatemeh; Asghari Ebrahimabad, Mohammad Javad (2017). The role of emotional literacy in predicting emotional divorce through conflict resolution. *Education, counseling and psychotherapy*. 5 (17): 72-59.
http://journal-counselling.iaau.ac.ir/article_527406.html
- Isazadeh, Saeed. , And Balali, Ismail. , And Qudsi, Ali Mohammad. (۲۰۱۹). Economic analysis of divorce: A study of the relationship between unemployment and divorce in Iran during the period 1966-2006. *Women's Strategic Studies (Women's Book)*, 13 (50): 7-28.
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=120931>
- Nikkhah Delshad, Maryam and Asayesh, Mohammad Hassan. (2019). Application of cognitive-behavioral family counseling techniques with emphasis on positivity in order to increase the quality of family life. Seventh Congress of the Iranian Psychological Association. Tehran, Iranian Psychological Association.
<https://civilica.com/doc/982226/>.
- Shokrbeigi, Alieh (2017). Sociological study of the relationship between the use of virtual social networks and the emergence of changes in marital relationships of couples in District 1 of

- Tehran, Iranian Journal of Sociology, 18 (2): 127-95.
<https://iranjournals.nlai.ir/bitstream/handle/>
10. Mousavi Mehri Sadat (2016). Semantic representation of consensual divorce, Research Family Quarterly, 12 (46): 299 - 295.
https://jfr.sbu.ac.ir/article_97293.html
  11. Besharat, Mohammad Ali; Rafizadeh, Bahar (2016). Predicting the levels of sexual satisfaction and marital adjustment based on job variables, commitment, intimacy and sexual knowledge and attitude. Family Psychology, 3 (1): 4631.
http://ijfp.ir/browse.php?a_id=95&sid=1&slc_lang=fa
  12. Latifian, Maryam; Arshi, Maliha; Eghlima, Mostafa (2016). The Relationship between Internet Addiction and Emotional Divorce in Married Women in Tehran, Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences, 16: 517-528.
<http://journal.rums.ac.ir/article-1-3676-fa.pdf>
  13. Bloordi Tayebbeh, Bloordi Zoheir Mostafa, Aghajani (2015) Mahmoud, Determinants of Exclusion, Divorce, Consensus: A Qualitative Study, Journal of Qualitative Research in Health Sciences, 4 (4): 445-448.
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=311214>
  14. Hatami Nejad, Hossein; Ashnavi, Amir, Khademi, Somayeh (2015). Spatial analysis of the relationship between urbanization and divorce in the provinces of the country. Environmental studies of Haft Hesar, 11 (4): 50-45.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1192745/>
  15. Kahrizi, Mahvash; Moradi, Ali (2015). Ethical Challenges of Women's Employment for the Family (Comparative Study of Islam and Feminism and Strategies). Ethics Research Journal, No. 2, Sauce 23-40.
akhlagh.maaref.ac.ir/article-1-245-fa.html
  16. Ghasemi, Alireza; Sarokhani, Baqer (2014). Social factors of divorce and psychosocial health in couples applying for consensual and non-consensual divorce. Women's and Family Cultural-Educational Quarterly, 8 (26): 17-5.
https://cwfs.ihu.ac.ir/article_201626.html
  17. Karami, Mohammad Taghi; Karami, Firoozeh (2014). Investigating the conflict between women's family and social maps and providing a suitable model for the family life of working women. Journal of Women's Strategic Studies, No. 69,7.
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=298395>
  18. Sarukhani, Baqer; Ghasemi Alireza (2013). A Study of the Sociological Society of Factors Affecting the Increase of Agreed Divorce in Kermanshah. Women's Cultural and Educational Quarterly.7 (21): 34-47.
<https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=253837>
  19. Khaleghi, Dehnavi, Fatemeh Yazd Khosti (2013). Relationship between religious attitude, moral commitment and lifestyle with marital status (divorce / divorce) in men and women in Isfahan.3 (11): 107-32.
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=243596>
  20. Sarlak, A. Saedi, F. (2013). Expressing the interest of spouses, the art of living in the path of slavery, Farhang Quarterly in Islamic University, 3 (9): 665-684.
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=236557>
  21. Beyrami, Mansour. (2012). Predicting marital satisfaction based on attachment styles and differentiation components. Journal of Mental Health Principles, 14 (53), 66-77.
https://jfmh.mums.ac.ir/article_935.html
  22. Bastani, Susan; Golzari, Mahmoud; Roshani, Shohreh (2011). Consequences of Emotional Divorce and Strategies for Dealing with It, Research Family Quarterly, 7 (26): 190-180.
<https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=151784>

23. Roshani, Shohreh (2010). Emotional divorce; context and consequences. Bachelor's Thesis, Faculty of Social Sciences and Economics, Al-Zahra University. https://ijsp.ut.ac.ir/article_2_1896.html
24. Bahari, Saifullah; Sotoudeh, Hedayatullah (2009). Family pathology. Tehran: Neda Ariana. <https://www.gisoom.com/book/11237164>
25. Gene, Glass; Kenneth, Hopkins. (1996). Statistical Methods in Education and Psychology. PsycCRITIQUES. 41(12):12-24. <https://insights.ovid.com/psyccritiques/psyc/1996/12/>
26. Bastani, Susan, Golzari, Mahmoud, Roshani, Shohreh. (1390). Consequences of emotional divorce and the resulting strategies. Family Studies, 7 (2), 241-257. https://jfr.sbu.ac.ir/article_95912.html

